

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
(вулиця Січових Стрільців, 52А, м. Київ, 04053)
доктору психологічних наук, професору
Олені Іванівні БОНДАРЧУК

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата психологічних наук, доцента, професора кафедри психології та
особистісного розвитку Навчально-наукового інституту менеджменту та
психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти»**

Сухенко Яни Валеріївни

на дисертаційне дослідження Чаусова Івана Анатолійовича

**«Психологічні умови розвитку soft-skills майбутніх викладачів у сфері
цифрових технологій», подане на здобуття наукового ступеня доктора
філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 053 «Психологія»**

Ступінь актуальності обраної теми. Обрана здобувачем тема є своєчасною та науково вагомою. В умовах стрімкої цифрової трансформації вищої освіти проблема цілеспрямованого розвитку soft skills майбутніх викладачів у сфері цифрових технологій набуває особливої гостроти: ці фахівці функціонують у подвійному контексті – технологічно динамічному та глибоко людському за природою педагогічної взаємодії. Згідно з даними Всесвітнього економічного форуму (Future of Jobs, 2016) та рекомендаціями Ради ЄС (2018), soft skills забезпечують до 85% кар'єрного успіху фахівця та визначаються як критично важливі для навчання впродовж життя. Водночас системи підготовки педагогічних кадрів у сфері ІТ традиційно орієнтовані на формування hard skills, залишаючи soft skills поза межами цілеспрямованого психологічного впливу.

Проведене дослідження заповнює значну прогалину у вітчизняній психологічній науці: попри значний масив зарубіжних і українських праць з окремих аспектів soft skills, типологічні профілі та психологічні умови

розвитку soft skills саме у майбутніх викладачів цифрових технологій – з урахуванням специфіки воєнного стану в Україні, вимушеного переміщення, поширення онлайн-навчання – залишаються недостатньо дослідженими. Це підкреслює наукову та соціальну значущість обраної проблематики.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У дисертаційному дослідженні І. А. Чаусова отримано низку вагомих наукових результатів, що мають як теоретичне, так і прикладне значення. У теоретичній частині систематизовано дев'ять методологічних підходів до інтерпретації феномену soft skills та обґрунтовано інтегративний підхід як оптимальне методологічне підґрунтя. Розроблено авторську структурно-функціональну модель soft skills майбутніх викладачів цифрових технологій, що включає п'ять взаємопов'язаних компонентів: когнітивно-інтелектуальний, комунікативно-соціальний, емоційно-регулятивний, організаційно-управлінський та адаптивно-розвивальний. Модель відображає специфіку подвійної ролі педагога, як користувача й творця цифрових технологій, і враховує техностресогенний характер його діяльності.

За результатами емпіричного дослідження ($N = 323$) встановлено нерівномірний і внутрішньо диференційований характер розвитку soft skills, виявлено три типологічні профілі: гармонійно високий (41,8%), комунікативно-організаційно виражений (22,9%) та ресурсно-знижений (35,3%). Застосовано широкий арсенал статистичних методів (GLM-аналіз, кластерний аналіз методом Варда та k-середніх, кореляційний аналіз за Спірменом) із використанням IBM SPSS Statistics 22.0, що забезпечило належну доказовість отриманих результатів.

Особливої уваги заслуговують результати третього розділу дисертації, де представлено цілісну систему організаційно-психологічного супроводу розвитку soft skills як триблочну структуру (цільово-методологічний, змістово-процесуальний та результативно-оцінювальний блоки). Сформульовано авторське визначення організаційно-

психологічного супроводу як цілеспрямованої системної діяльності психологічної служби закладу вищої освіти, що здійснюється на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Обґрунтовано п'ять психологічних умов розвитку soft skills: створення суб'єкт-суб'єктного освітнього середовища; усвідомлення необхідності розвитку soft skills; індивідуалізацію програм; інтеграцію в цифрове освітнє середовище та систематичну рефлексивну практику.

Розроблено і апробовано авторський навчальний модуль «Розвиток soft skills майбутніх викладачів цифрових технологій», що структурований відповідно до п'яти компонентів авторської моделі та поєднує змістово-інформаційний і практично-розвивальний напрями, охоплюючи тренінгові програми, сценарії симуляцій, методи групових рефлексивних кіл і портфоліо-технології. За результатами формувального експерименту встановлено чотири психологічні закономірності розвитку soft skills в умовах організаційно-психологічного супроводу: «від опору до прийняття», «від знання до переживання», «від індивідуального до спільного» та «усвідомлення як точка перелому», що розкривають глибинні механізми особистісної трансформації учасників.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків, рекомендацій, які захищаються. Наукові положення дисертації відзначаються концептуальною цілісністю та внутрішньою логічною несуперечністю. Теоретична база дослідження є ґрунтовною: проаналізовано 146 наукових джерел (із них 31 англійською мовою), що відображає широкий охоплення як вітчизняного, так і зарубіжного наукового дискурсу. Методологічна позиція здобувача послідовна: інтегративний підхід обрано обґрунтовано і витримано упродовж усього дослідження.

Перший розділ переконливо розкриває еволюцію наукових поглядів на феномен soft skills, обґрунтовує специфіку педагогічної діяльності у сфері цифрових технологій через її ключові особливості – багатофункціональність, технострес, подвійну роль педагога – і пропонує

оригінальну структурно-функціональну модель. Другий розділ вирізняється коректним підбором психодіагностичного інструментарію (десять методик за п'ятьма компонентами), репрезентативністю вибірки та застосуванням сучасних статистичних процедур. Третій розділ є логічним завершенням усього дослідження: система організаційно-психологічного супроводу органічно впливає з результатів констатувального етапу, а авторський навчальний модуль є безпосереднім практичним втіленням виявлених психологічних умов.

Достовірність результатів забезпечено поєднанням теоретичного обґрунтування, стандартизованого психодіагностичного інструментарію, статистичної перевірки нормальності розподілу (критерії Колмогорова–Смірнова та Шапіро–Вілکا) та верифікацією ефективності програмного втручання у формуальному експерименті.

Повнота викладення результатів в опублікованих працях. Результати дисертаційного дослідження відображено у 19 наукових публікаціях. Тематика публікацій послідовно охоплює всі ключові аспекти дослідження: від концептуалізації soft skills і специфіки діяльності викладача ІТ-технологій до результатів емпіричного дослідження типологічних профілів та системи організаційно-психологічного супроводу. Кількість та якість публікацій відповідає встановленим нормам і підтверджує системну апробацію отриманих результатів.

Відсутність порушень академічної доброчесності. За результатами перевірки матеріалів дисертаційного дослідження із залученням автоматизованих систем виявлення академічного плагіату порушень академічної доброчесності не встановлено. Дисертант коректно посилається на джерела при використанні ідей, текстів і результатів інших авторів, що підтверджує дотримання принципів академічної культури.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Дисертація Чаусова І. А. справляє цілісне та позитивне враження. Разом із тим вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження дискусійного характеру.

1. Типологічні профілі розвитку soft skills, виявлені за результатом кластерного аналізу фактично можна співвіднести з рівнями розвитку soft skills, що на наш погляд потребує додаткового роз'яснення.

2. У підрозділі 3.1 авторське визначення організаційно-психологічного супроводу розвитку soft skills сформульовано як цілеспрямовану системну діяльність психологічної служби закладу вищої освіти, науково-педагогічних працівників та інших суб'єктів освітнього процесу. Разом із тим залишається не до кінця з'ясованим питання про розподіл ролей та функцій між цими суб'єктами у практичній реалізації супроводу: яким є конкретний алгоритм взаємодії психологічної служби і викладачів, чи передбачає модель спільне координаційне планування, яким чином здобувач позиціонується як активний суб'єкт власного розвитку, а не лише об'єкт впливу. Більш детальне розкриття цих аспектів збагатило б систему організаційно-психологічного супроводу в аспекті міжсуб'єктної взаємодії та операціоналізації запропонованої моделі у реальній практиці закладу вищої освіти.

3. Формувальний експеримент є одним із центральних і найбільш практично значущих результатів дисертаційного дослідження. У підрозділі 3.2 авторський навчальний модуль «Розвиток soft skills майбутніх викладачів цифрових технологій» описано змістовно і структуровано. Водночас у підрозділі 3.3 аналіз результатів упровадження модулю міг би бути більш розгорнутим у кількісному вимірі: зокрема, доцільним видається наведення порівняльних таблиць із статистично значущими показниками динаміки за кожним із п'яти компонентів soft skills до та після формувального впливу з окремою увагою до того, зміни яких саме компонентів виявилися найбільш вираженими і яким закономірностям («від опору до прийняття», «від знання до переживання» тощо) відповідали ці зміни. Таке зіставлення кількісних і якісних результатів посилило б доказовий потенціал третього розділу.

Висловлені зауваження мають дискусійний характер і не змінюють загальної позитивної оцінки дослідження.

Висновок. Дисертаційне дослідження Чаусова Івана Анатолійовича на тему «Психологічні умови розвитку soft-skills майбутніх викладачів у сфері цифрових технологій» виконано на високому науковому рівні, за змістом і рівнем відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), є цілісним, самостійним дослідженням, що характеризується науковою новизною, теоретичним і практичним значенням, і може бути рекомендовано до захисту у спеціалізованій раді на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Рецензент:

кандидат психологічних наук, доцент,
професор кафедри психології та
особистісного розвитку ННІМП ДЗВО
«Університет менеджменту освіти»

Яна СУХЕНКО